

NÓKIS RAYONÍ XALQÍNA QÍSQASHA SÍPATLAMA

Xudaybergenov N.S.,

Berdaq atındağı Qaraqalpaq mámleketlik universiteti stajyor oqıtıwshısı

Orazbayeva G.D.,

Ájiniyaz atındağı Nókis mámleketlik pedagogikalıq instituti studenti

Jumanov J.B.,

Ájiniyaz atındağı Nókis mámleketlik pedagogikalıq instituti studenti

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15170683>

Jámiiyettegi óndirilgen barlıq materiallıq hám ruwxıy baylıqlardıń dóretiwshisi hám bul baylıqlardıń tutınıwshısı da xalıq esaplanadı. Mámleketimiz xalıq sanınıń ósiwi tikkeley tábiyiy ósimge baylanıslı bolıp, xalıqtıń ósiwine tómenдеgi faktorlar úlken tásir etedi. Respublika aymağındağı xalıqlarda kóp balalı bolıwı bul atababalarımızdan qalğan miyras. Jámiiyetlik-siyasiy basqarıwdıń xalıqtıń kóbeyiwine tásir etiwı, balalıqtı, analıqtı qorğaw boyınsha mámlekettiń ğamxorlıǵı bolsa, úshinshi faktor “demografiyalıq faktor” – xalıqtıń tábiyiy ósimi, kóship qonıslasıw hám t.b. Bul faktorlardı bir-biri menen tıǵız baylanısta ámelge asırǵanda xalıq sanınıń tez ósiwine imkaniyat jaratadı.

Nókis rayonu xalqınıń sanı boyınsha respublika xalqınıń 2,8% tutadı. Rayon xalqın úyreniw, miynet resurslarınıń ósiwine analizlew, ásirese Aral ekologiyalıq mashqalalarınıń hawij alǵan waqtında xalıqtıń sociallıq turmıs dárejesine, rawajlanıw múmkinshiliklerine úlken dıqqat awdarıwdı talap etedi.

Nókis rayonu Qaraqalpaqstan Respublikasınıń oraylıq bóliminde jaylasqan bolıp, 1968-jıl 25-dekabrde dúzilgen. Rayonınıń ulıwma shegaralarınıń uzınlıǵı 358 km bolıp, sonnan batısta Xojeli rayonu (59,9 km), arqa-batısta Ámiwdárya dáryası arqalı Qanlıkól rayonu (40,7 km), shıǵısta Qaraózek rayonu (25,4 km), arqa-shıǵısta hám arqada Bozataw hám Kegeyli rayonları (90,3 km), qubla-shıǵısta bolsa Ámiwdárya rayonu (11,4 km), qublada Túrkménstan Respublikası (9 km) hám Nókis qalası menen (121,3 km) shegaralasqan. Rayonınıń ulıwma jer maydanı 0,94 mın km² tı qurap, respublika aymaǵınıń 0,6% in quraydı. Rayonınıń Nókis qalasına jaqın jaylasıwı úlken áhmiyetke iye. Rayonınıń administrativlik orayı Nókis qalasınan 20 km aralıqta jaylasqan Aqmańǵıt qalashası.

Nókis rayonu xalqınıń sanı boyınsha respublika xalqınıń 2,8% tutadı. Rayon xalqın úyreniw, miynet resurslarınıń ósiwine analizlew, ásirese Aral ekologiyalıq mashqalalarınıń hawij alǵan waqtında xalıqtıń sociallıq turmıs dárejesine, rawajlanıw múmkinshiliklerine úlken dıqqat awdarıwdı talap etedi.

“O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI HUDUDLARINI BARQAROR RIVOJLANTIRISHNING GEOGRAFIK ASOSLARI”

Respublika ilmiy-nazariy konferensiyasi

Nókis rayoni xalqiniñ sanı 2024-jıl 1-yanvarına 53,9 mın adamdı quradı. Bul kórsetkish respublika boyınsha 2002,7 mın adamdı qurap, rayon respublika xalqiniñ 2,7% in tutadı. Ortasha 1 km² maydanğa 57,4 adamnan tuwra keledi. Rayon xalqı rayon aymağında burınnan otırıqshı xalıqlar bolıp, xalıqtıñ sanınıñ ósimi jıldan-jılğa tábiyiy ósim tiykarında kóbeymekte. Rayon xalqiniñ ósiw dinamikası, sonıñ ishinde qala hám awıl xalqınıñ ósiw dinamikasını hám protsentlik kórsetkishin tómendegi kestden kóriwimizge boladı (1-keste).

1-keste

Nókis rayoni xalqiniñ ósiw dinamikası

Jıllar	Rayonniñ barlıq xalqı mın adam	Usınnan				Xalıqtıñ tıǵızlıǵı
		Qala xalqı	% esabında	Awıl xalqı	% esabında	
2014	44,4	9,6	21,6	34,8	78,4	47,2
2015	45	9,6	21,3	35,4	78,7	47,9
2016	46,1	9,7	21	36,4	79	49
2017	47,1	9,9	21	37,2	79	50,1
2018	48,2	10	20,7	38,2	79,3	51,3
2019	49,1	10,2	20,8	38,9	79,2	52,2
2020	50,2	10,3	20,5	39,9	79,5	53,4
2021	51,1	10,4	20,3	40,7	79,7	54,3
2022	51,9	10,5	20,2	41,4	79,8	55,2
2023	52,9	10,7	20,2	42,2	79,8	56,3
2024	53,9	10,9	20,2	43	79,8	57,3

Keste Qaraqalpaqstan Respublikası Statistika basqarması maǵlıwatları tiykarında dúzildi

Joqarıdaǵı keste kórsetilgenindey rayon xalqı 2014-2024-jıllar aralıǵında yaǵnıy sońǵı 10 jil dawamında ulıwma 9,5 mın adamǵa yamasa 121,4% ke kóbeygen. Eger 2014-jılı rayon xalqı 44,4 mın adamdı quraǵan bolsa, 2024-jılı bul kórsetkish 53,9 mın adamdı quradı. Rayon xalqınıñ jıllıq ósimi ortasha jılına 1,3-1,9% ti quramaqta, yaǵnıy bul 600-9000 adam degen sóz.

Sonıñ menen birge, rayon xalıqtıñ juqpalı hám parazitär keselliklerge, tuberkulyozge shalınwı hám xalıq ólimi indikatorları boyınsha respublikada eñ unamsız nátiyjege iye. Xalıqtıñ asqazan hám ishek keselliklerine respublikada eñ kem shalıńan hám migraciya saldosi indikatorı boyınsha respublikada eñ unamli nátiyjege iye tek ǵana usı Nókis rayoni bolıp tabıladı. Biraq xalıq ólimi, náresteler hám balalar ólimi, mayıplar sanı, xalıqtıñ ulıwma keselleniwi, endokrinologiyalıq keselliklerge, tuberkulyoz keselligine hám anemiya keselliklerine shalınwı, biypushlıq hám narkologiyalıq esapta turatúǵınlar sanı indikatorları respublikaǵa salıstırǵanda unamsız bolıp esaplanadı. Bul bolsa rayonda elede densawlıqtı saqlaw tarawına itibardı kúsheytiwdi talap etedi.

“O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI HUDUDLARINI BARQAROR RIVOJLANTIRISHNING GEOGRAFIK ASOSLARI”

Respublika ilmiy-nazariy konferensiyasi

Ushbu alqanda miynetke jaramli xaliq bul har qanday resurslardan paydalanivda tiykarqi faktor esaplanadi. Miynet resurslari, sanaat, asirese awil xojaliginda ulken ahmiyetke iye. Sebebi hazirgi kunde awil xojaligi xaliq xojaligini basqa tarawlarina qaraganda mexanizaciyalastiriv darejesi bir qansha tomen bolip kelmekte. Rayon sharayatinda awil xojaligini rawajlanivinda jer-suw resurslaridan paydalanivda miynet resurslari kop talap etiledi. Sonliqtan hazirgi waqitta rayonda kerakli miynet resurslarin aldın ala biliv rayonni rawajlaniv bagdarına qaray kasipke bagdarlaw lazim. Rayon xalqini miynetke jaramli jastagi adamlar rayonni aldına qoygan wazıypaların atqarivda basli orın tutadi.

Paydalanilgan adebiyatlar:

1. Нукус тумани паспорти. – Нукус, 2020.
2. Eshimbetov U. et al. Territorial composition of agriculture in the Aral Sea Region of Uzbekistan //E3S Web of Conferences. – EDP Sciences, 2024. – T. 510. – С. 01040.
3. Турдимамбетов И.Р., Отеулиев М.О. Қорақалпоғистон Республикаси аҳоли турмуш сифатининг худудий тафовутлари (Монография). – Т.: Zebo prints, 2023. – 148 б.
4. Утепова Г. Б., Узакбаев К. К. РОСТ НАСЕЛЕНИЯ РЕСПУБЛИКИ КАРАКАЛПАКСТАН И ЕГО ГЕОГРАФИЧЕСКИЕ СВОЙСТВА ТЕРРИТОРИАЛЬНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ //Экономика и социум. – 2021. – №. 10 (89). – С. 1121-1130.
5. <https://qrstat.uz/uz/>